

Xitanos hoxe, unha ponte entre a escola e o contorno

Ao longo do curso 2005/2006 desenvólvense no IES Antonio Fraguas de Fontiñas en Santiago de Compostela diversas actividades arredor da convivencia e da educación intercultural. Neste contexto insírese a exposición Xitanos hoxe, experiencia educativa levada a cabo en colaboración coa Fundación Secretariado Xitano, que contribúe a detectar e facer visibles as diferentes realidades culturais do centro.

M.ª Antonia Callón Cameán
M.ª Inés Barreiro Noya
M.ª Dolores Sanz Lobo
María Gómez Paz
Susana Coromoto González
IES Antonio Fraguas Fraguas
Fundación Secretariado Xitano

Atención a Drogodependentes), dos servizos sociais e Cáritas, co tempo foise ampliando: Policía Municipal, Fundación Secretariado Xitano, diversas asociacións, etc. ata derivar nunha convocatoria mensual regulada. Estas reunións procuran a fluidez entre canles comunicativas co fin de facilitar a cooperación, a axilización de actuacións e o logro dun maior aproveitamento dos recursos comunitarios, sempre respectando as peculiaridades e achegas de cada un.

O IES Antonio Fraguas leva en funcionamento dezanove anos. É un dos catro centros educativos de Fontiñas, ten un total de 25 grupos, 577 alumnos e alumnas e 63 docentes que imparten clase. Presenta unha realidade multicultural e unha situación de partida heteroxénea. O centro educativo non é máis ca unha réplica da enorme e rica variedade que se dá no contorno e no propio barrio.

Ata o presente esta diversidade viña sendo social, económica e mesmo cultural, pero sempre con diferenzas marcadas dentro da cultura maioritaria. A cultura minoritaria con meirande

representación segue a ser a xitana. Nestes momentos a situación está mudando. A afluencia de inmigrantes de distintas procedencias, aínda que feble e maina, pode desencadear conflitos debido ao descoñecemento das partes, e é daquela cando debemos adiantarnos e establecer mecanismos de traballo preventivo e cun desenvolvemento temperán.

Pola súa parte, a Fundación Secretariado Xitano é unha entidade social intercultural sen ánimo de lucro que presta servizos para o desenvolvemento da comunidade xitana en todo o Estado español e no ámbito europeo. Ten como obxectivo a promoción integral da comunidade xitana dende o respecto á súa identidade cultural.

Facer presente a cultura xitana

Dado o considerable número de alumnado de etnia xitana que estuda no IES, a escola abre as súas portas ao ver que con esta experiencia ten a oportunidade de facer visibles os seus referentes dentro do currículo, de dar a coñecer a súa cultura e de rachar vellos

estereotipos e prexuízos.

Os obxectivos que vertebran a experiencia son:

- Preparar o alumnado para vivir nunha sociedade caracterizada por unha grande diversidade cultural.
- Fomentar actitudes que reforcen a comprensión e a solidariedade entre os cidadáns.
- Facer visible a cultura do pobo xitano.
- Espertar e afondar no interese polo coñecemento e o respecto a outras culturas.
- Favorecer unha maior tolerancia, respecto e atención cara ás distintas desigualdades de sexo, raza, cultura, relixións, etc.
- Propiciar un clima de centro baseado na convivencia, que entenda a interculturalidade como un sinal de identidade propia.

Os contidos da exposición

A exposición contaba con cincuenta e seis paneis explicativos acompañados de fotografías, agrupados en seccións temáticas, que presentamos con colorido diferente e coas seguintes cabeceiras:

Foto 1. As guías reciben os visitantes para iniciar as explicacións.

1. No camiño dende A India. Orixe e movementos migratorios.
2. Unha historia de persecucións e sufrimentos. Leis discriminatorias e momentos graves de persecución.
3. Un pobo sen fronteiras. Xitanos en España e noutros países.
4. Unha cultura oral. Información sobre a súa lingua: *romaní*, caló.
5. A familia extensa: corazón da comunidade. Respecto e valores na familia xitana.
6. A alegría de vivir. Festas e celebracións.
7. Oficios tradicionais. Cestaría, *chalaneo*, restauración de antigüidades, etc.
8. Herdanza dos sabores. Cultura gastronómica.
9. Música. Audicións e nomes de artistas de sona do pobo xitano.
10. As artes por descubrir. Creadores "paíos" que se inspiraron neste pobo.
11. Xitanos e xitanas hoxe. Situación actual da comunidade xitana: vivenda, emprego, etc.

Relatos e xogos

Amparo, de etnia xitana, é a mediadora cultural da Fundación. Ela fixo de guía para os grupos de rapaces polas distintas seccións da exposición e

soubo transmitir con moita enerxía e entusiasmo a ampla riqueza cultural da súa comunidade. Tamén falou das dificultades polas que pasaron dende que partiron da India e como foron chegando a moitos países do mundo, entre eles España, alá polo século XV.

Asisten á exposición todos os grupos de 1.º e 2.º de ESO, nos que hai matriculado un maior número de alumnos xitanos, e bastantes do resto de cursos. Así mesmo contou coa presenza dalgún pai, de persoas da Administración -da Consellería de Educación e do Concello de Santiago- e, por suposto, de rapaces e rapazas doutros centros.

A actividade tivo, ademais, unha vertente interactiva, e púidose xogar cos dominós e tamén con programas interactivos de ordenador coma o *Maj Khetane* e aprender así algunha palabra de *romaní*: *kamelar*, *pinreles*, *chaval*, *canguelo*...

Tamén participamos nun lume de campamento: todos sentados arredor da cacharela. Os rapaces e rapazas xitanas do noso centro contaron un conto co que lembraron e reviviron a pasada vida nómade dos seus.

Rematamos esta experiencia educativa coa formulación dun cuestionario a través do que o

alumnado constata os coñecementos adquiridos sobre o pobo xitano e a súa cultura, os prexuízos existentes na nosa sociedade e a importancia dalgún dos valores presentes nesta comunidade.

Melloras observadas

Os resultados, que a xeito de conclusión, poderían tirarse da actividade exposta son os seguintes:

En primeiro lugar, mellora a autoestima do noso alumnado xitano, ao se sentir protagonistas da actividade.

En segundo, favorece o coñecemento de diferentes culturas e fai visible a minoritaria; en definitiva, favorece a convivencia e as relacións.

En terceiro, a publicidade que levou consigo a exposición propiciou a participación dun grupo importante de nenos e nenas da cultura "paia" no Obradoiro de percusión e caixa que a Fundación levou a cabo en San Lázaro. A mestizaxe lograda, a partir e como consecuencia directa da experiencia, pode considerarse como un punto de inflexión e vai máis alá dunha simple actividade convocada por e para xitanos.

A exposición amosa obxectos e xogos que axudan a comprender a cultura xitana.

CONTO XITANO

Hai moito, moitísimo tempo cando os *rom* (xitano en caló) atravesaron os Pireneos, era de inverno. Os cabalos apenas podían arrastrar as carretas. A neve cubría os vales e as montañas.

Manuel, enxoito, forte e de pel escura, era o home máis respectado por todas as familias *rom*. Pedro, fillo de Manuel, miraba cos seus grandes ollos negros as montañas, a súa xente, os seus irmáns e tíos guiando as carretas. De súpeto, seu pai deu a orde de parar a caravana. Montaron un campamento para pasar a noite. Súa nai e súas irmás, coas outras mulleres, prepararon o lume e a comida.

- Pedro, imos buscar leña- dixo seu avó.

Ao rapaz gustáballe ir co seu avó, porque este sabía moitas cousas. Faláballe de cando vivía nos buratos das montañas e aínda non coñecían os cabalos, dos países que percorrera a súa familia. E mentres o seu avó lle aprendía moreas de cousas, o tempo pasábaselle voando.

Transcorreran moitas lúas cando un día que estaba Pedro e o seu avó na carreta e vían como a neve se convertía en ríos de auga e como os campos pasaban do branco ao verde, Pedro preguntoulle:

- Por que quedamos aquí?

Foi daquela cando Antón, que así lle dicían ao avó, lle explicou que a súa viaxe comezara nun país de moi lonxe chamado A India. Explicoulle tamén que o máis importante era que toda a familia sempre estivese xunta, que tiñan cabalos para criar e vender e que sabían traballar coma ninguén o metal. Por iso, non tiñan de que se preocupar, podían comer e ata mercar vestidos e colares.

Logo, facendo un aceno coa man, convidou o seu neto a mirar cara arriba, mentres que emocionado, case coas bágoas nos ollos, lle dicía:

- A nosa casa é o mundo enteiro e o noso teito o ceo e as estrelas!

Pedro cría o seu avó. Matinaba no feliz que era correndo co seu poldro Ronaldo..., pensaba na súa familia que tanto lle quería, e sabía que, se pasaba algo, eran moitos para se defender.

Esa noite, Pedro mirou a lúa, sorriu e durmiu tranquilo.

(Subministrado por Amparo Jiménez)

Os nenos e as nenas xitanos asumen un protagonismo importante na exposición.